

Mekongin suisto – veden valtakunta

Mekongin suisto on omaperäistä seutua ja poikkeaa monin tavoin Vietnamin muista osista. Suistossa vesi on läsnä kaikkialla. Mekongin jokihaarat, kanavaverkostot, monsuunisateet, sadekauden tulvat alueen yläosissa, tulvien hedelmällinen liete, suolaisen veden tunkeutumiseen mereltä sisämaahan sekä nouseva ja laskeva vuorovesi tekevät suiston maiseman ja elämän monin tavoin veden hallitsemaksi. Vietnamin aluetta kutsutaan usein joen ja veden sivilisaatioksi (*van minh song nuoc*) taikka kanavien sivilisaatioksi (*van minh kenh rach*). Mekongin virrat ovat aiheita monille kansanlauluille ja -runoille. Veden sykli on perinteisesti antaneet rytmien maanviljelylle ja vedellä ja sen tuomalla hedelmällisyydellä on ollut myös keskeinen uskonnollinen merkitys. Jotkut kulttuurintutkijat ovat nähneet yhteyden veden hallitsevuuden ja naisjumaluuksien kuten **Ba Chua Xun** (Lady of Realm) erityisen suosion välillä. Vesi on myös tärkeä yhteyksien luoja. Kelluvat markkinat ovat edelleen keskeisiä maataloustuotteiden vaihtopaikkoja, ja vaikka teitä rakennetaan jatkuvasti lisää, eivät ne ole syrjäyttäneet jokia ja kanavia merkittävänä kulkuväylinä. Asutuskin on muotoutunut vesireittien mukaisesti, eikä se ole keskittynyt selvärajaisiin kyliin ja kaupunkeihin vaan asutus luikertelee katkeamattomina jonoina kanavien varsilla. Osittain sosioekonominen karttakin on yhteneväinen vesistön kartan kanssa. Etäisyys pääasiallisista vesiväylistä tarkoittaa myös etäisyyttä palveluista sekä kastelumahdollisuuksien ja elinkeinollisten valintojen kaventumisesta. Näin ollen etäisyys vedestä merkitsee usein suurempaa köyhyyttä.

Vesivarojen hallinta ja elinkeinojen muutokset

Veden hallintaan liittyvät kysymykset ovat tärkeitä silloin, kun halutaan ymmärtää alueen elinkeinollisia muutoksia. Muualla Mekongin varrella, kuten Laosissa ja Kambodzhassa, elinkeinot ovat edelleen pitkälti sopeutuneet veden sykleihin, mutta Vietnamin suistoalueella on siirrytty sopeutumisesta veden kontrollointiin, jotta elinkeinot voisivat olla sen sykleistä riippumattomampia ja maanviljelyä saataisiin tehostettua. Uusklassisessa taloustieteessä painotetaan usein kuljetuskuluja tekijänä, joka keskeisesti vaikuttaa maankäyttöön valintoihin. Sen sijaan suistoalueesta on todettu, että siellä kuljetuskulujakin enemmän viljelypäästöksiin vaikuttavat veden hallintamahdollisuudet ja vesirakenteet. Yläosissa suistoa veden hallinta tarkoittaa ennen kaikkea tulvaveden ja lähempänä rannikkoa suolaisen veden sääntelyä. Monilla alueilla veden kontrolloinnin kautta kyetään tuottamaan kolme riisisatoa vuodessa ja riisi on saatu kasvamaan lähellä rannikkoakin, jossa maa on aiemmin ollut suolaisen veden takia viljelyyn kelpaamatonta.

Maatalouden tehostuminen ja muut elinkeinolliset muutokset ovat tapahtuneet suistolla nopeassa tahdissa. Uudistuspolitiikka doi moi:n myötä alkaneen tuotannon rajun kasvun kautta Vietnam on siirtynyt muutamassa kymmenessä vuodessa riisintuojamaasta yhdeksi maailman suurimmista riisin viejistä. Suurin osa tästä riisistä tuotetaan Mekongin suistolla. Uusien vientituotteiden tai menestyksekkään viljelymallin löytyminen ovat aiheuttaneet samankaltaisia ilmiöitä suistolla, kuin muuallakin maassa. Vietnamin elinkeinolliset muutokset ovat olleet mittaluokaltaan niin nopeita ja suuria, että ne ovat heiluttaneet ja polkeneet hintoja myös maailmanmarkkinoilla, kuten on käynyt esimerkiksi kahvin, cashewpähkinän ja mustapippurin kohdalla. Kun uusi vientituote löytyy, sen mukaan mennään sataprosenttisesti. Suistoalueella näitä tuotteita ovat olleet muun muassa katkarapu ja kissakala. Katkarapujen viljely on rannikolla levinnyt kulovalkean tavoin ja vähän ylempänä juoksua suosittua on ollut kalanviljelyyn siirtyminen. Molemmat tuotteet ovat jo saaneet osakseen "anti-dumping" tullit Yhdysvalloissa. Yhdysvaltojen toimenpiteet taas saivat hinnat laskemaan Vietnamin ja ajoivat monet kalanviljelijät velkakierteeseen sekä taloudelliseen ahdinkoon.

Elinkeinolliset ja vesivarojen hallinnointiin liittyvät muutokset ovat monin tavoin sidoksissa toisiinsa. Yhtäältä esimerkiksi riisinviljelyn tehostaminen ja sen edellyttämät vesirakennushankkeet ovat olleet pitkälti keskusjohtoisia ja paikallisten elinkeinonharjoittajien on pitänyt vain sopeuttaa viljelymallinsa uusiin vedenhallinnan ratkaisuihin. Toisaalta esimerkiksi katkaravun suhteen muutospainetta on tullut enemmän alhaalta käsin, viljelijöiltä,

joita lupaukset katkarapujen tuomista voitoista ovat houkuttaneet. Joillain alueilla kyläläiset ovat omin päin jopa hajottaneet suolaiselta vedeltä suojanneita vesirakenteita kysymättä lupaa viranomaisilta. Suolainen vesi kyllä mahdollistaa katkarapujen kasvatuksen mutta estää riisinviljelyn, jolloin on selvää, että tilanteeseen on liittynyt paljon jännitteitä ja jopa konflikteja eri elinkeinonharjoittajien välillä. Samalla virallinen politiikka on tullut pakotetuksi tarkistamaan perinteistä riisiä suosivaa linjaansa ja muuttamaan vesivarojen sääntelyn tapaa päästämällä suolaista vettä osalle alueista, jotka jo kerran oli keinotekoisesti muutettu makean veden alueeksi.

Kissakalat saavat ruokaa An Giangissa

Mangrovemetsät on monilla rannikonaluueilla hakattu katkarapualtaiden tieltä

Elinkeinojen muutosten vaikutukset

Maatalouden tehostamisella, kalanviljelyn lisääntymisellä ja vesivarojen kontrollin lisäämisellä on ollut merkittäviä ympäristöllisiä ja sosiaalisia vaikutuksia. Ne ovat nostaneet monen tuloja huomattavasti, tuoneet alueelle investointeja ja lisänneet talouskasvua, mutta samaan aikaan on luonnon monimuotoisuus vähentynyt, jokien ja kanavien veden laatu heikentynyt sekä sosiaalinen eriarvoisuus kasvanut. Riisin viljelyn tehostamiseksi rakennetut tulvavallit ovat mahdollistaneet kolmen sadon kasvattamisen vuodessa, mutta samalla vähentäneet tulvista saatavia luonnollisia hyötyjä, mikä on merkinnyt investointikulujen kasvua sekä lannoitteiden ja tuholaismyrkkujen suurempaa käyttöä. Lisäksi kalakanta on kärsinyt luonnollisen elinympäristön vähentymisestä. Katkarapujen viljely on vähentänyt jo ennestään vähäisiä mangrovemetsiä. Kalanviljely taas vaikuttaa haitallisesti luonnolliseen kalakantaan, sillä usein poikaset otetaan luonnosta ja kalan ravinnoksi käytetään ns. roskakalaa, joka nimestään huolimatta yleensä on tarkoituksella kalastettua pientä kalaa. Kummankin pyytämässä käytetään äärimmäisen pienisilmäisiä verkkoja, jotka käytännössä tyhjentävät joet lähes kaikesta elollisesta. Kalankasvatukseen ja katkaravun viljelyyn siirtyminen ovat merkinneet myös eriarvoisuuden lisääntymistä. Ne vaativat suuria investointeja, jolloin ne ovat mahdollisia vain varakkaammille. Vähävaraisemmille eivät hyödyt voitoista ole juuri valuneet ja lisäksi köyhimmät, jotka ovat päivittäisen ravintonsa suhteen riippuvaisia kalastuksesta, ovat kärsineet kalakannan pienenemisestä.

Vietnamin kaksinainen rooli alajuoksun maana

Veteen liittyen eniten suistolla pelätään merkittävää kuivankauden virtauksen vähenemistä,

joka vähentäisi mahdollisuuksia kuivan kauden keinokasteluun ja lisäisi suolaisen veden tunkeutumista yhä ylemmäs suistoon, sen viljaville maille. Tässä suhteessa Vietnamissa seurataan tarkasti yläjuoksun maiden kehitystä. Erityisesti huolta ovat aiheuttaneet Thaimaan suurisuuntaiset suunnitelmat kääntää Mekongista vettä keinokasteluun ja mahdollisesti myös vesihuoltoon. Maatalouden tehostuminen Laosissa ja Kambodzhassa vähentäisi myös virtauman määrää. Lisäksi suistoalueella ollaan epätietoisia ja huolissaan niistä vaikutuksista, joita tulee aiheutumaan Kiinan Yunnanin maakunnassa rakentamasta kahdeksan padon sarjasta, josta kaksi on jo valmiina.

Vesiliikennettä Soc Trangissa

Suistoalueen tulevaisuus onkin monelta osin yläjuoksun maiden käsissä. On kuitenkin pidettävä mielessä, että suuri osa nimenomaan tämän hetken veteen liittyvistä ongelmista ovat Vietnamin itsensä aiheuttamia ja seurauksia lähinnä maatalouden aggressiivisesta tehostamisesta. Yksi merkittävimmistä vesiongelmissa on veden laadun huonontuminen, jolla on huomattavia vaikutuksia jokivarren ihmisten päivittäiseen elämään, etenkin kun vesihuolto ei suurimmalla osalla kylistä ole järjestetty ja siten valtaosa suiston asukkaista on edelleen päivittäisessä käytössä riippuvaisia Mekongin jokien ja kanavien vedestä. Lisäksi Vietnam ei ole Mekongin alueellisissa vaikutussuhteissa ainoastaan alajuoksustatuksen maa, joka yksipuolisesti kärsii yläjuoksun muutoksista. Myös monilla toimilla Vietnamin puolella, kuten Yali Fallsien vesivoimalalla sekä Mekongin suiston pohjoisrajan tulvansuojelurakenteilla, on ollut tuhoisia vaikutuksia yläjuoksun suuntaan Kambodzhin puolelle.

Kokonaisvaltainen lähestymistapa vesikysymyksiin

Vedenhallintaan liittyvät kysymykset edellyttävät monen eri toimijan yhteistyötä niin paikallisella, kansallisella kuin alueellisella tasolla. Ne liittyvät sekä kansantaloudellisiin kehitysnäkymiin että lukuisten jokivarren asukkaiden aivan päivittäisiin arjen askareisiin. Tärkeintä etenkin suiston kaltaisella veden hallitsemalla alueella, on nähdä vesiasiat kokonaisvaltaisesti ja ymmärtää ne sekä elinkeinollisina ja kulttuurisina että poliittisina kysymyksinä.

Mira Kähkönen

Kähkönen työskenteli vuosina 2004-2005 Mekongin suistolla Can Thon yliopistossa Teknillisen korkeakoulun ja Suomen ympäristökeskuksen toteuttamassa, ulkoministeriön rahoittamassa tutkimushankkeessa